éd. 139, 23, 25, 27. — 22° Pag. 435-439. *Sextus*: éd. 54, 10, 14; 56, 8, 11; 57, 8, 6, 15, 16, 25, 31, 32; 58, 1, 2, 6, 9; 58, 20, 21, 24, 26, 28, 29; 59, 5, 9, 11, 13; 58, 17; 60, 6, 11, 7, 20, 22, 24, 26; 61, 5, 15, 28; 62, 9, 26, 28; 63, 2. — 23° Pag. 439. *Tractatus ad Eulogium*: éd. 73, 18; 77, 13; 90, 28; 94, 12. — 24° *Ibid. Sententiae ad monachos*: éd. 115, 25; 116, 7; 120, 15. — 25° *Ibid.* 37. *Syntagma*: éd. 133, 12; 138, 5.

Nous ne sommes pas parvenu à identifier les trois citations suivantes. La première semble être une rédaction de *Cent.* I, l'autre que celle reproduite par l'édition (p. 143) et citée quelques lignes plus loin par le compilateur (p. 410).

1° Pag. 409: **Առաջին բարին հակառակ չունի. զի սկիզբն է բարւոյ, և միայն է բարի. զի ոչ նման ունի և ոչ հակառակ:**

« Le bien premier n'a pas de contraire, il est, en effet, origine du bien; et seul il est « Bien », car il n'a ni égal ni contraire ».

2° *Ibid.*: **Յորժամ անդր երթամք այս աշխարհս որ մեկնէ զմեզ անտի** (cod. անդի) **բառնի ի միջոյ:**

« Lorsque nous allons là, de ce monde, qui de là nous sépare, il ne reste plus trace ».

3° Pag. 427: **Կրկին և երեքկին և բազմակրկին են հնարք և մարտ չարին:**

« Doubles et triples et multiples fois réitérées sont ruse et combat du méchant ».

J. MUYLDERMANS

(à suivre)

---

même Évagre » (p. 131) et l'autre « Sur la foi de Nicée » (p. 134); mais il y a interversion; la première pièce doit se lire après la deuxième. Nous avons longuement traité du texte arménien dans *Une recension arménienne* du « Syntagma doctrinæ », dans *Handes Amsorya*, 41 (1927), p. 687-700.

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L. MARIÈS, S. J. - *Le sens de* նախաբարբառ *chez Eznik.* (Mélanges de l'Université S. Joseph. T. XXX, Fsc. 3, p. 51-61). Beyrouth, Impr. Catholique, 1953, pg. 13.

Բառագիտական մանրազնին պրպտում մը, ուր կ'ուսումնասիրուի Եղնիկի նախաբարբառ բառին հարազատ իմաստը: Բազմահմուտ Հեղինակը կը թուէ նախ Հայկազեանէն մինչեւ Մալխասեան բառարաններու տուած միօրինակ բացատրութիւնները. հուսկ համարելով որ այս բառը Եղնիկեան զիւտ մը ըլլայ, քանի որ անծանօթ է ուրիշ ոեւէ իցէ հեղինակի, կ'անցնի քննելու բարբառ բառը, 9 անգամ գործածուած «Եղծ Աղանդոց»ի մէջ. համապատասխան յունարէնն է միշտ φωνή բառը, որմէ ոչ մէկ լուսաբանութիւն: Ուստի կը ձեռնարկէ մի առ մի ուսումնասիրելու Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան մէջ հանդիպած բարբառ եւ բարբառիմ բառերը, իրենց համապատասխան յունարէններով:

Ըստ Սագէմեան «Համարբարբառ»ին, 148 անգամ գործածուած է բարբառ, 28 անգամ ալ բարբառիմ: Յունարէն բնագիրը կը ներկայանայ զանազան հոմանիշներով:

Բարբառ–ին դիմաց, φωνή, φθέγμα, ἀπόφθεγμα, φθόγγος, βοή, κραυγή, ἦχος, διάλεκτος.

Բարբառիմ–ին դիմաց, φωνέω, φθέγγομαι, ἀποφθέγγομαι, βοάω, ἐκβοάω, λαλέω, ἐρῶ, φημί, ἐπικαλοῦμαι, προσκαλοῦμαι, αὐχέω.

*Արդ, ենթադրելով որ Եղնիկ յունարէնի նմանողութեամբ կազմած ըլլայ իր Նախաբարբառ–ը (προ նախադաս մասնիկով), կարելի է հարց դնել, թէ բարբառ–ի վերոյիշեալ յունարէն հոմանիշներէն՝ ո՞ր բառէն յօրինած է զայն: Եւ ահա զանազան կարելիութիւններ, որոնցմէ նախընտրելի կը համարի βοή եւ κραυγή արմատներէն ձեւացած προβοάω, προαναβοάω, προανακράζω բայերը, որոնցմէ կը կազմուին προβοωβένη, προαναβωμένη, προανακραζομένη (ἀπόκρισις = պատասխան) դերբայ–ածականները, որոնք կը նշանակեն (*réponse*) « criée bien haut, dès le début »:*

Այսու հ. Մարիէս կը համարի ընդդիմին հարազատագոյն իմաստը տուած ըլլալ, քան ինչ որ իր նախորդ ուսումնասէրները, որոնց բացատրութիւնները կու տանք իսկոյն:

Schmidt: « von vornherein ausgesprochene (Antwort) ». – *Weber:* « Zum voraus bemerkte (Entgegnung) ». - *Le Vaillant de Florival:* « Subite (réponse) ».

Հ. Մարիէս իր տուած մեկնութիւնը շատ բնական կը համարի «Եղծ Աղանդոց»ի հակաճառական նկարագրին, ուր մանաւանդ համաձայն՝ Եղնիկեն իսկ գործածուած հետեւեալ բացատրութեան. «մարտիցուք զոռուրեաւն բանիւք» (վերջաբան Գ. գրքի). եւ զոռուրեաւն բանիւ–ը (զոռ – զոռամ արմատէն) կը կարծէ թէ տասխանի բացատրութեան:

Արդ, ի՞նչ է այս մեկնութեան արժէքը:

Յայտնի է որ βοάω բառը « crier, annoncer à haute voix » *կը նշանակէ* (Dict. Boisacq): *Եւ հայերէնի մէջ ալ ճիշտ այդ իմաստով թարգմանուած է, օրինակի համար, φωνὴ βοῶντος բացատրութիւնը. Զայն բարբառոյ (Եսա. Խ. 3 և Աւետարանին մէջ չորս անգամ):*

Յոյն դասական հեղինակներու քով ալ գործածուած է προβοάω, « crier en avant, à haute voix » *նշանակութեամբ. նմանապէս προαναβοάω* « crier d'abord auparavant » *նշանակութեամբ* (Dict. M. A. Bailly).

Աստուածաշունչի թարգմանութեան մէջ ալ βοάω բային դիմաց ունինք (բացի բարբառիմ–էն) նաեւ աղաղակեմ (Ծննդ. Լթ. 15), գոչեմ (Ելք. ԺԴ. 15), կարդամ (Գ. Թագ. ԺԸ. 24), որոնք բոլորն ալ բարձրաձայն պոռալ կը նշանակեն:

Ամէն հաւանականութեան արժանի այս վարկածը լիովին պիտի գոհացնէր մեզ, եթէ Հ. Մարիէս իր ուսումնասիրութիւնը չսահմանափակէր Աստուածաշունչի շրջանակին մէջ, եւ քննութեան ենթարկէր նաեւ ոսկեդարեան միւս երկերը, մանաւանդ յունարենէ թարգմանութիւնները: Եւ ահա՛ ճիշտ ատոնց մէջ գործածուած է մեծաբարբառ բառը (Ծննդ. Լթ. 15, Ոսկերերանի Մեկն. Մատթէի, Կիւրղի Կոչումն ընծայութեան գրքերուն մէջ, բոլոր Հայկազեանի). գժբախտաբար այս բառը չկայ Սագէմեան Համարբարբառին մէջ, եւ յիշատակուած է մի միայն աղաղակեմ բառի օրինակներուն տակ:

Արդ, ի՞նչ է մեծաբարբառ–ին նշանակութիւնը. եւ ի՞նչ ստուգաբանական տարբերութիւն ունի բարբառ–էն. արդեօք լոկ հոմանի՞շ մըն է մեծաձայն բառին, թէ աւելի գօրեղ իմաստ մը ունի: Հուսկ ի՞նչ է նախաբարբառ–ին տարբերութիւնը (նախադաս մասնիկը թողլով), այդ երկուքէն: Ու վերջապէս, ի՞նչպէս բացատրել Եղնիկի նախասիրութիւնը ասոր հանդէպ:

Ահա՛ անդրադարձն ուսումնասիրութեան տարրեր:

* * *

Վերոյիշեալ հմտալից ուսումնասիրութենէն վերջ, ստացանք նաեւ միւնոյն Mélanges–*ին չորրորդ պրակը, նոյնպէս հայագիտական բովանդակութեամբ, 250 էջ, զոր մեծ խնամքով պատրաստած է նոյն Համալսարանի Հայագիտական Ամպիոնի վարիչ՝ Գերշ. Հ. Յովհաննէս Մըսրլեան: Յաջորդ թիւերով առիթը պիտի ունենանք խօսելու այդ արժէքաւոր հրատարակութեան մասին ալ:*

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

© National Library of Armenia